

УДК 341.231.14

Гуренко М.М.

ДИТЯЧА БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ ТА БЕЗНАГЛЯДНІСТЬ ЯК ФОРМИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ

У статті розглядаються проблеми дитячої безпритульності та безнаглядності як форми порушення прав дитини, а також причини породження цих негативних явищ.

Ключові слова: дитяча безпритульність та безнаглядність; права дитини; соціальна дезадаптація дітей; суспільний деструктивізм, порушення прав дитини.

Права дитини – одне з найбільше часто вживаних словосполучень у сучасному політичному лексиконі. Безліч публікацій, присвячених правам дитини, розкривають суть і значення цих прав, роль і місце державних й недержавних установ в захисті та забезпеченні прав дитини. І все-таки навряд чи можна сказати, що відносно прав дитини досягнута повна гармонія.

Однією з перешкод на шляху побудови здорового демократичного суспільства є різноманітні порушення прав підростаючого покоління. У наш час, коли в Україні закладаються правові основи глибоких соціально-економічних перетворень, проблема неповнолітніх набуває особливого змісту. Серед жертв злочинів діти мають найменші можливості захисту своїх прав, недоторканності і, безсумнівно, володіють підвищеною віктимністю. Коли суспільство не бачить підвищеної потреби дітей у захисті і не забезпечує його, майбутнє стає небезпечним.

В Конвенції про права дитини, прийнятій ООН 20 листопада 1989 р., проголошено, що людство зобов'язане дати дітям усе найкраще, надійно забезпечити дитинство, що гарантує в майбутньому розвиток повноцінних громадян. Дитина – це маленька людина, що має певні потреби, але не має достатніх сил, розуму й досвіду, щоб захистити себе.

Не дивлячись на досить інтенсивну законодавчу роботу в галузі захисту прав дитини, економічний стан, в якому нині перебуває наша держава, суттєво гальмується процес втілення в життя міжнародних стандартів життя дитини. Це призводить до такого катастрофічного явища, як демографічна криза та соціальне сирітство.

Досить нагадати про дитячу бездоглядність та безпритульність, які нажалі, стали жахливими реаліями сучасного життя українського суспільства. Загалом, з повною відповідальністю можна стверджувати, що проблема дитячої бездоглядності та безпритульності, повною мірою, не освоєна ні теоретично, ні практично. І ця проблема куди більше загальна, ніж як складова сучасних політичних й соціальних труднощів.

На наш погляд, основна проблема, пов'язана із правами дитини, укладається не в систематичних грубих порушеннях цих прав, а в тім, що дотепер відкладається незворотна інституціоналізація прав дитини, що передбачає їхнє обов'язкове дотримання.

У спробах хоч-якось пояснити, уточнити й структурувати багатогранність проблеми дитячої бездоглядності та безпритульності, не обійтись без уточнення векторних спрямувань самої проблеми. По-перше – як загальний: як співвідносяться права дитини з правами і свободами людини взагалі. Це є загальна посилка, необхідна для подальшого обговорення. По-друге – як специфічний: яка сутність дитячої безпритульності та безнаглядності, що приймає дана проблема в суспільстві у період трансформації. Зрозуміло, тут можуть бути порушені тільки деякі її аспекти. По-третє – як суспільно-деструктивний: як бездоглядність та безпритульність дітей безпосередньо пов'язана з явищами соціальної та шкільної дезадаптації, наркоманією, токсикоманією, проституцією, середовищем кримінальних стосунків. Більше того, як саме діти, які залишилися поза опікою та наглядом дорослих, стали живим товаром для работоргівців, торговців живим товаром.

Треба зазначити й те, що проблема боротьби з дитячою бездоглядності та безпритульності, кровно пов'язана ще і з проблемами та перспективами розвитку нашого суспільства взагалі – демографічними проблемами, проблемами розвитку трудових ресурсів, наукових, та життєдіяльності самого суспільства в цілому.

Розуміючи неможливість в межах однієї статі розкрити всі аспекти та прояви дитячої безпритульності та безнаглядності, ми зупинимося лише на декількох. Перш за все, це родинна криза. Однією із значних причин безпритульності й бездоглядності дітей є криза родин взагалі: ріст бідності, погіршення умов життєдіяльності, руйнування моральних цінностей та виховного потенціалу сім'ї.

Проведені нами на території Криму дослідження показали, що 60% безпритульних дітей – це соціальні сироти, які мають батьків, до яких вони могли б повернутися. Але ці діти бігли з будинку саме тому, що їх до цього змусила складна ситуація в родині. У когось із них немає батьків. В інших батьки втратили житло й самі є бездомними. У ряді випадків, дитяча безпритульність – результат педагогічної безпорадності батьків, їх деформованого розуміння «свободи дитини», відсутності контролю. Заклопотаність дорослих проблемою задоволення природних і матеріальних потреб, порушення взаєморозуміння й довіри між дітьми й батьками – одна із головних причин дитячої бездоглядності.

Більшість опитаних підлітків – 31% вважають, що основною причиною, по якій діти тікають із сім'ї – погане ставлення до дітей в родині, 4% респондентів як причина називають алкоголізм батьків, 22% – вважає, що на втечу з родини дітей штовхає низький матеріальний рівень. Бажання пізнати мир «кличе» у дорогу 11% підлітків, і 8% респондентів, вважають, що підлітки тікають з домівок, прагнучи вирватися з-під строгої опіки батьків.

Висновок напрашується сам собою. Головна причина безпритульності корениться в родині. Почуваючи байдужність до своєї долі найдорожчих людей, батьків, діти йдуть із будинку й намагаються вирішити свої проблеми самостійно, найчастіше кримінальними й жорстокими способами.

Спроби якось допомогти безпритульним дітям уживають різні громадські організації. Вони організують харчування дітей на вулиці й у їдальнях, роблять медичну й психологічну допомогу безпритульним дітям, створюють свої дитячі будинки й притулки, у тому числі сімейного типу. Ця діяльність дає конкретні

результати, але, на жаль, охоплює поки лише невеликий відсоток безпритульних дітей.

Разом з цим, є підстави говорити про те, що діяльність державних та недержавних установ, щодо надання дітям притулки, не знищують коріння дитячої безпритульності. Нажаль, незважаючи на допомогу надану притулком, частина дітей тікають із дитячих будинків і продовжують вуличне життя.

З цього приводу, так висловили діти свої думки, відносно того, чому саме виховники дитячих будинків покидають свої оселі: 15% опитаних вважають, що діти просто не можуть прижитися в дитячих будинках, не подобається середовище або не знаходять загальної мови з іншими дітьми - 8%. Однією з не маловажних причин є відношення вихователів до дітей. 6% респондентів указали на жорстоке поводження й покарання з боку вихователів. 13% доводиться на конфлікти, сварки й 15% бажання бродяжити.

Ліквідація й профілактика дитячої безпритульності та безнадглядності є найважливішою суспільною проблемами. Плідно вирішити питання безпритульності можна тільки при гуманному підході до особистості на основі співробітництва й координації зусиль державних, суспільних і громадських організацій. Так, це безсумнівно. Але, на наш погляд, дитячі проблеми неможливо вирішити без самих дітей. Більше того, дитячі проблеми породжують дорослі, але без дітей дорослі не в змозі виправити свої помилки. Тільки дитяче ставлення може дати як розуміння правди про проблему безпритульності та й розуміння шляхів її подолання.

Саме з цієї позиції були поставлені запитання до підлітків, чим саме можна допомогти бездоглядним та безпритульним дітям: 8% доводиться на те, що дітей треба визначити в дитячий будинок, незважаючи на те, що вони тікають із нього й забезпечити дітей їжею. 31% опитаних підлітків вважають, що дітям необхідно знайти родину, тому що їм необхідна батьківська турбота й виховання. Дітям необхідні увага й підтримка навколишніх, так вважає 15% опитаних, 6% вважають, що необхідно допомогти одягом, 24% респондентів вважають необхідно допомогти стати людиною, обрати правильний шлях у житті. І 8% були впевнені, що боротися з безпритульністю даремно, доти, поки в Україні не наступить соціально-економічна й політична стабільність.

Треба з акцентувати увагу на тому, що дитяча безпритульність та бездоглядність є специфічними небезпечними формами порушення прав дитини. Тому що прямо зазіхають на інші соціальні цінності, і насамперед, на права людини. У першу чергу порушується основоположне для людини право – право на життя.

Отже, проблема дитячої безпритульності та бездоглядності внутрішньо суперечлива. З одного боку, соціальні й політичні проблеми суспільства – безумовна соціальна цінність прав людини проголошена і держава веде «боротьбу» за їх утвердження. З іншого боку, міри, що їх забезпечують – реальна погроза самим правам людини. Точніше, можуть стати погрозою, якщо будуть порушені умови, за яких цінність людини, її права і свободи є вищою соціальною цінністю, а не стають інструментом, навіть необхідним елементом демократичного правопорядку. У той час як у перехідний період формується система верховенства права, не утримуючих

розвинених механізмів дотримання законів, права людини можуть виявитися чимось вторинним.

За сучасних умов вкрай необхідним є внесення відповідних коректив у чинну концепцію законотворення в галузі дитячої політики. Вона повинна передбачати проведення оперативних, науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення форм та методів захисту дітей. Можливо, одним з таких спрямувань, може стати робота по підготовці дитячо-зорієнтованих кадрів – дитячих юристів, суддів, прокурорів, співробітників міліції; педіатрів, дитячих психологів та психіатрів; соціальних працівників, зорієнтованих на проблему захисту дітей від усіх форм насильства, формуванню в них навичок та вмінь своєчасної комплексної допомоги нужденним дітям та їх батькам.

Пануюча роль державного апарата й політичних угруповань, спрямованих на збереження власних інтересів, явно не будуть сприяти виникненню заснованої на правах людини правової культури. Правова культура прав людини бере життя тільки від самої людини, її усвідомлення себе вищою соціальною цінністю, а життя – сенсом свого життя.

Але при цьому, життєдайними силами прав людини, їх пріоритет та незворотність, знаходяться в руках дітей, в гарантованості їх прав і свобод. Гарантованість прав дітей – єдиний показник та правда про забезпеченість й захист прав людини в державі.

Гуренко М.Н. Детская беспризорность и безнадзорность как формы нарушения прав ребенка.

В статье рассматриваются проблемы детской беспризорности и безнадзорности как формы нарушения прав ребенка, а также причины порождения данных негативных явлений.

Ключевые слова: права ребенка, детская безнадзорность, детская беспризорность, нарушения прав ребенка.

Gurenko M. Children's homelessness and neglect as forms of infringement of the rights of the child.

In this article problems of children's homelessness and neglect as forms of infringement of the children's rights, and also the reasons of generation of the given negative phenomena are considered.

Key words: rights of the child, children's neglect, children's homelessness, infringements of rights of the child.

Надійшла до редакції 18.06.2007